Studia Teologiczno-Historyczne
Śląska Opolskiego 46 (2026), nr 1
DOI: 10.25167/sth.6086

Piotr Stefaniak
Kraków
https://orcid.org/0000-0002-1880-3237
piotrmarianstefaniak@gmail.com

Zarys dziejów żeńskich klasztorów na Węgrzech od X w. do współczesności (1)

Streszczenie

Od X w. aż do dzisiaj istniało na Węgrzech szereg klasztorów żeńskich, należących od średniowiecza do cysterek, benedyktynek, dominikanek, klarysek, norbertanek, i w czasach nowożytnych do urszulanek, kanoniczek św. Augustyna i elżbietanek. W okresie najnowszym wspólnoty te powiększyły się jeszcze o klasztory sióstr wizytek i karmelitanek bosych. Największy okres rozwoju klasztorów przypada na czas średniowiecza. Turecka inwazja na Węgry zdziesiątkowała klasztory i ich wspólnoty. Także protestantyzm w Siedmiogrodzie doprowadził do likwidacji kolejnych placówek. W okresie baroku odrodziły się klasztory na terenach węgierskich pod panowaniem Habsburgów. W 1874 r. kasacie poddano domy będące własnością zakonów kontemplacyjnych. Odrodzenie przyszło w XIX w. i trwało do 1950 r., kiedy to komuniści zlikwidowali na Węgrzech prawie całe życie zakonne. Po 1989 r. doszło do jego reaktywacji, niemniej obecne życie zakonne kontemplacyjne na Węgrzech ogranicza się do 5 klasztorów mniszek i do jednej wspólnoty sióstr urszulanek.

Słowa kluczowe: klasztory żeńskie na Węgrzech, żeńskie wspólnoty zakonne, średniowiecze, okres nowożytny.

Abstract

An Outline of the History of Women's Monasteries in Hungary from the 10th Century to the Present (1)

From the 10th century to the present day, Hungary has been home to a number of convents belonging, since the Middle Ages, to the Cistercians, Benedictines, Dominicans, Poor Clares and Norbertines, and in modern times to the Ursulines, the Canons Regular of St Augustine and the Elizabethan Sisters. In more recent times, these communities have been joined by convents of the Visitation Sisters and Discalced Carmelites. The greatest period of development for these convents was during the Middle Ages. The Turkish invasion of Hungary decimated the monasteries and their communities. Protestantism in Transylvania also led to the closure of further establishments. During the Baroque period, monasteries were revived in the Hungarian territories under Habsburg rule. In 1874, houses owned by contemplative orders were dissolved. A revival took place in the 19th century and lasted until 1950, when the communists abolished almost all religious life in Hungary. After 1989, it was revived, though contemporary contemplative religious life in Hungary is limited to five monasteries of nuns and one community of Ursuline sisters

Keywords: convents in Hungary, women's religious communities, the Middle Ages, the modern era.

Niniejszy tekst dotyczy wyłącznie klasztorów, których mieszkanki należały do formalnych zakonów (*ordo*); beginki, niebędące członkiniami żadnego zakonu, zostały potraktowane marginalnie. Słowo „zakon" jest tu rozumiany wedle podlegającego od średniowiecza zmianom terminu dotyczącego osób i klasztorów, które zostały przez Kościół formalnie uznany za taki, kierują się swoim prawem partykularnym, a zakonnicy prowadzą życie konwentualne (ściśle wspólnotowe z pełną Liturgią godzin) w formalnych klasztorach (*monasterium*, *canonia*) na sposób monastyczny lub kanonicki. W praktyce oznaczało to aż do czasów Soboru Watykańskiego II obowiązek przebywania za ścisłą klauzurą, która obecnie jest zwana albo klauzurą papieską (życie kontemplacyjne, klauzurowe bez żadnej działalności zewnętrznej), albo klauzurą konstytucyjną (życie kontemplacyjne z możliwością podejmowania dzieł w obrębie klasztoru). Członkinie zakonów składały zawsze (w niektórych zakonach po ostatnim soborze uległo to zmianie) tzw. uroczyste śluby zakonne (*professio solemnis*). W okresie nowożytnym pojawiły się zgromadzenia (*congregatio*) ze ślubami prostymi i nie traktowano je *stricte* jako zakony. Z tego powodu zostały one w niniejszej pracy pominięte[1]. Na terenie Węgier siostry ze zgromadzeń pojawiły się dopiero w XVIII w., czyli ze stuletnim opóźnieniem względem krajów ościennych. Były to panny angielskie założone przez Mary Ward w duchu zakonu jezuitów. Od XIX w. nastąpił rozkwit zarówno zgromadzeń rodzimych, jak i zagranicznych.

Zarys koncentruje się wyłącznie na opactwach, przeoratach i konwentach sióstr sióstr, które miały status mniszek, kanoniczek i tercjarek regularnych, tj. takich, które wiodły życie konwentualne i przebywały w klasztorach o mniej lub bardziej ścisłej klauzurze. W wypadku Węgier mamy do czynienia z mniszkami (benedyktynkami, cysterkami, dominikankami, klaryskami, urszulankami, karmelitankami bosymi i wizytkami), tercjarkami (dominikańskimi, franciszkańskimi i elżbietankami), a także kanoniczkami (norbertankami i kanoniczkami regularnymi św. Augustyna kongregacji *Notre-Dame* w ich dwóch odmianach). Artykuł ma na celu zasygnalizowanie funkcjonowania klasztorów na Węgrzech w ciągu tysiąca lat. Oprócz statystycznego „policzenia" wspólnot i ukazania ich przynależności za-

[1] Ten ogranicznik wprowadzono z tego powodu, że do 1869 r., czyli do czasu decyzji podjętych na Soborze Watykańskim I, zakony – z uwagi na uroczyste sprawowanie pełnego brewiarza – stanowiły wyższą formę życia konsekrowanego, niż tworzone od XVII w. zgromadzenia zakonne, posługujące się tzw. oficjum mniejszym (*officium parvum*). Różnica ta była zarówno prawna, jak i w randze ślubów (profesji) oraz w realizacji życia liturgicznego. Do wspomnianego soboru te z nich, które należały do kongregacji, stanowiły tzw. „stan wolniejszy" w Kościele i prawnie nie były zakonnicami. Na zewnątrz ujawniało się to w zakazie przywdziewania habitów oraz poświęconych welonów. Członkinie zgromadzeń nosiły suknie oraz różnego rodzaju kornety. Kiedy Sobór Watykański I uznał owe siostry za zakonnice, niektóre kongregacje zaczęły stopniowo przekształcać kornety na kształt welonów i to nawet w czarnym kolorze, co wcześniej było zarezerwowane wyłącznie dla mniszek oraz kanoniczek, które, tak jak mniszki, składały śluby uroczyste.

konnej zostanie również w sposób skrótowy zarysowana krótka historia każdego z konwentów.

W tekście posłużymy się polskimi nazwami miejscowości[2]. Podane także zostaną polskie wersje nazw miast dalmatyńskich, więc Triest, a nie Fiume, oraz te węgierskie nazwy miejscowości, które po układzie w Trianon znalazły się na Słowacji (z wyłączeniem tych, które mają polskie odpowiedniki, jak np. Koszyce).

W okresie średniowiecza na terenie Węgier najliczniejszym zakonem pod względem liczby klasztorów były dominikanki (mniszki Zakonu Kaznodziejskiego), natomiast w dobie nowożytnej – klaryski-urbanistki (Zakon Świętej Klary) oraz urszulanki (Zakon Świętej Urszuli). Co ciekawe, do tego kraju dotarła najpierw forma życia mniszego (początkowo siostry „greckie", a następnie te, żyjące według reguły św. Benedykta – benedyktynki i cysterki), a dopiero w drugiej fali fundacyjnej kanoniczki (norbertanki).

W polskiej historiografii problematyka klasztorów żeńskich z terenów tzw. Wielkich Węgier, czyli obejmujących obszar dzisiejszej Republiki Węgier, Słowacji, Rumunii, Chorwacji oraz fragmentów Serbii, zasadniczo nie była podejmowana. Pod egidą Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu opublikowano zbiór referatów pod redakcją Andrzeja Radzimińskiego, Dariusza Karczewskiego i Zbigniewa Zyglewskiego zawarte w tomie *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX w.)*, który ukazał się w Bydgoszczy – Toruniu w 2010 r. Jest to pokłosie międzynarodowej konferencji (34 referaty), której organizatorami byli: Instytut Historii ówczesnej Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego oraz Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Miejscem spotkania, które odbyło się w dniach 24 i 26 listopada 2004 r., było dawne Opactwo Benedyktynów w Mogilnie oraz dawna kanonia norbertanek w Strzelnie. Tam, w ramach panelu „Klasztory żeńskie w Czechach i na Węgrzech", swoje referaty dotyczące węgierskich klasztorów żeńskich wygłosiły dwie słowackie badaczki z Bratysławy: Denisa Valachová, *Ženské kláštorné rády v stredovekom Uhorsku s dôrazom na územie Slovenska* (s. 141–151), oraz Daniela Dvořáková, *Kláštory a domy begín v stredovekom Uhorsku* (s. 162–171). Niestety, nie zaproszono do panelu nikogo reprezentującego naukę węgierską. Wystąpienie Danieli Dvořákovej dotyczyło problematyki beginek, zwanych w źródłach zarówno *religiose mulieres*, jak i *moniales.* Liczbę ich domów prele-

[2] Ostrzyhom, a nie Esztergom; Pecz, a nie staropolskie Pięciokościoły czy węgierskie Péc; Stoz łeczny Białogród, a nie Székesfehérvár; Koloszwar, a nie Kolozsvár, Klausenburg czy Cluj-Napoca; Braszów, a nie Brassó, Kronstadt lub Braşov; Wielki Waradyn, a nie Nagyvárad czy Oradea; Sibin, a nie Szeben, Hermannstadt lub Sibiu; Bystrzyca a nie Beszterce, Bistritz lub Bistriţa; Pożoń, a nie Pozsony czy Pressburg (obecna Bratysława); Segesvár, a nie Schässburg lub Sighişoara.

gentka oszacowała na około 300 w drugiej połowie XIII w., co wydaje się liczbą dość zawyżoną. Denisa Valachová przedstawiła rozwój żeńskich wspólnot zakonnych w epoce średniowiecza na Węgrzech z uwzględnieniem czasu ich fundacji. Najwięcej konwentów posiadały w ówczesnym Królestwie Węgier dominikanki – 18 oraz norbertanki i klaryski – po 8. Najbardziej znanymi i najliczniejszymi – co słusznie zauważyła autorka – konwentami żeńskimi były: Klasztor Klarysek w Budzie, Klasztor Dominikanek w Veszprém oraz Klasztor Dominikanek na Wyspie Zajęczej pod Budą. Marginalnie – ale zawsze – węgierskim Klasztorem Urszulanek w Pożoniu (Pozsony, Pressburgu, Bratysławie) zajmowały się autorki opracowań dziejów polskich urszulanek oraz historii klasztoru tego zakonu we Wrocławiu: Beatrix Banaś[3], Scholastyka Knapczyk[4] i Daria Klich[5]. Także autor tego artykułu opublikował materiały do dziejów węgierskich dominikanek[6]. Ważnym postulatem pozostaje podanie najbardziej podstawowych informacji o wszystkich znanych i uchwytnych źródłowo klasztorach zakonów żeńskich (*ordo*) na Węgrzech (rozumianych szeroko, historycznie) i wprowadzenie ich do polskiej historiografii. Jest to punkt wyjścia do bardziej konkretnych badań, zarówno ogólnych, jak i szczegółowych, w tym dotyczących poszczególnych zakonów i ich konwentów. Podstawą niniejszego opracowania są osiągnięcia węgierskiej historiografii oraz zachowane źródła, których nie jest zbyt wiele w przypadku średniowiecza, ponieważ oca-

[3] Beatrix Banaś. 1957. „Początki Zakonu św. Urszuli w Polsce 1857–1871". Nasza Przeszłość 6: 127–148.

[4] Scholastyka Knapczyk. 1980. *Rozwój i organizacja polskich klasztorów urszulańskich 1857–1980*. Kraków: Nakładem sióstr urszulanek w Krakowie.

[5] Daria Ewa Klich. 2016. „Urszulanki wrocławskie. Sto lat klasztoru *Sancta Angela* w Bardzie Śląskim (1916–2016)". Perspectiva 15 (2/29): 63–83; Daria Ewa Klich. 2022. „Dzieje sióstr urszulanek w Świdnicy 1700–1946". Świdnickie Studia Teologiczne 19: 47–64; Daria Ewa Klich. 2017. „Dzieje urszulanek i ich szkół na Śląsku". Przegląd Zachodni 3 (364): 121–151.

[6] Piotr Stefaniak. 2009. *Árpád-házi Boldog Konstancia OP (1238–1301) magyar királylány és halicsi hercegnő*. Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközös; Piotr Stefaniak. 2012. *A titkos szentszég. Veszprémi boldog Ilona OP élete (1200–1240/70). Ukryta świętość. Opowieść o błogosławionej Helenie z* Veszprém *(1200–1240/70)*. Veszprém: Szaléziánum Érsekségi Turisztikai; Piotr Stefaniak. 2013. „Dzieje dominikanek klauzurowych na Węgrzech w XX wieku". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 33: 57–81; Piotr Stefaniak. 2010. „Klasztory mniszek dominikańskich w Chorwacji". Studia Sandomierskie 17 (3): 5–46; Piotr Stefaniak. 2006. *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*. Kraków – Racibórz: WAW; Piotr Stefaniak. 2016. *Legenda Świętej Małgorzaty*. Wrocław: TUM; Piotr Stefaniak. 2019. „Potęga świętości. Święta Małgorzata Arpadówna OP (1242–1270)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 39 (1): 131–150; Piotr Stefaniak. 2024. *Potęga świętości. Cztery święte córki króla Béli IV: Kinga, Konstancja, Małgorzata i Jolenta. A szentszég ereje. IV. Béla király négy szent leánya Kinga, Konstancia, Margit és Jolán*. Kraków – Budapest: Avalon; Piotr Stefaniak. 2024. „Klasztor dominikanek na Wyspie Zajęczej w Budzie (1252–1637) jako przykład ojcowskiej fundacji monarszej (1)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 44 (2): 131–153; Piotr Stefaniak. 2025. „Klasztor dominikanek na Wyspie Zajęczej w Budzie (1252–1637) jako przykład ojcowskiej fundacji monarszej (2)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 45 (1): 137–158.

lały jedynie te, które przechowywane w klasztorach nie zostały dotknięte inwazją turecką. O wiele lepszy materiał źródłowy pochodzi z okresu od XVII do XXI w.

1. Okres średniowiecza, do czasów inwazji tureckiej

Żeńskie życie zakonne, które jest udokumentowane w źródłach, a zostało rozpoczęte w VIII w. w stosunkowo nieodległych miejscach od Węgier, tworzyło się kolejno w: Salzburgu, Passawie i Pradze oraz w miastach dalmatyńskich: Ninie, Trogirze, Zadarze i Splicie. W 711/712 r. św. Rupert, pierwszy biskup Salzburga, powołał do istnienia klasztor żeński o regule św. Benedykta (tzw. *Nonnbergstift*), którego pierwszą opatką została jego krewna – św. Erentruda[7]. Opactwo Benedyktynek w Salzburgu jest dzisiaj najstarszym nieprzerwanie działającym żeńskim klasztorem w Kościele rzymskokatolickim na świecie. W Passawie natomiast – jak utrzymywała tradycja klasztorna z XVII w. – w 772 r. został ufundowany przez ostatniego księcia bawarskiego z dynastii Agilolfingów Tasillo III i jego żonę, Liutbergę, konwent *Niedernburg*. Co ciekawe, w opactwie tym, Świętego Krzyża, którego mniszki zachowywały regułę św. Benedykta, po owdowieniu osiadła jako tutejsza ksieni królowa węgierska – bł. Gizela Bawarska. Opactwo *Niedernburg* zostało skasowane w 1806 r.[8] W dawnej stolicy królów chorwackich, Ninie, położonym 14 km na północny zachód od Zadaru, 14 sierpnia 948 r. św. Ambroży oblekł w habit siedem młodych kobiet i zapoczątkował opactwo posługujące się regułą św. Benedykta, które w XII w. – z powodu trwającej wówczas wojny – przeniosło się na Węgry[9]. W 973/976 r. przy Kościele św. Jerzego na praskich Hradczanach, obok siedziby monarszej, córka księcia Bolesława I Srogiego – bł. Mlada, która z Rzymu pozyskała pierwsze mniszki żyjące wg reguły św. Benedykta i powołała do istnienia pierwszy w Czechach klasztor (była tam również

[7] Franz Esterl. 1841. *Chronik des adeligen Benediktiner-Frauen-Stiftes Nonnberg in Salzburg.* Salzburg: Bayerische Staatsbibliothek; Andreas Hirsch. 2012. „Nonnberg – das erste bayerische Frauenkloster. Vor 1300 Jahren wurde die Abtei in Salzburg gegründet". Heimatblätter. Bad Reichenhall 12: 2–4.

[8] Alfons Grüneis. 1953. „Die Königin und Äbtissin Gisela und ihr Grab in der Klosterkirche von Niedernburg". Jahresbericht Passau 127: 121–131; Birgit Hielscher. 1968. „Gisela, Königin von Ungarn und Äbtissin von Passau-Niedernburg". Ostbayerische Grenzmarken. Passauer Jahrbuch für Geschichte, Kunst und Volkskunde 10: 265–289; August Leidl. 1973. „Die selige Gisela, Königin von Ungarn (um 985 – um 1060)". Bavaria Sancta 3: 151–158; Gottfried Schäffer. 1983. *Kloster Niedernburg*. München – Zürich: Schnell & Steiner; Joseph Oswald. 1950. Niedernburg. W *Alte Klöster in Passau und Umgebung*. Red. Josef Oswald, 11–43. Passau: Passavia; Herbert Wurster. 2002. *Passau, Kloster Niedernburg*. Regensburg: Schnell & Steiner.

[9] Carlo Federico Bianchi. 1879. *Zara cristiana.* T. 2. Zara: Tipografia Woditzka, 257.

pierwszą ksienią). Opactwo w Pradze istniało do 7 marca 1782 r., kiedy to zostało skasowane cesarskim dekretem[10].

Na ziemi węgierskiej klasztory żeńskie pojawiły się jeszcze za panowania pierwszego chrześcijańskiego władcy – króla Stefana I Świętego. Przyjmuje się, że jako pierwszy powstał konwent w Veszprémvölgy. Założył go w 1018/1020 r. św. Stefan, a zasiedliły go „greckie" mniszki. W 1240 r., w ramach reformy klasztorów dokonywanej przez króla Bélę IV, został on przyłączony do zakonu cysterskiego. Siostry z obawy przed Turkami opuściły opactwo w 1543 r. i uciekły wraz z kosztownościami oraz archiwaliami do Körmend. Tam znalazły schronienie w dawnym Klasztorze Augustianów-Eremitów. Ostatnią znaną ksienią była Weronika Minszenti[11]. W 1624 r. żyła już tylko jedna mniszka, która zmarła u klarysek w Pożoniu[12]. Drugi klasztor żeński powstał – jak utrzymuje tradycja – również dzięki fundacji króla Stefana I Świętego (zmarł 15 sierpnia 1038 r.). Ufundowany został zatem przed śmiercią świętego, niemniej dopiero w 1075 r. został on źródłowo wspomniany, gdy wzmiankowano jego opatkę. Chodzi tutaj o konwent św. Lamberta w Somlyóvásárhely (Apácavásárhely, Apácasomlyó). Początkowo opactwo zamieszkiwały mniszki posługujące się regułą św. Benedykta. W 1511 r. klasztor, z woli bpa Tomasza Bakócza, stał się prepozyturą przybyłych z Segedynu norbertanek. Inwazja turecka zakończyła byt tej wspólnoty, a kanoniczki w 1594 r. zostały zmuszone do ucieczki[13]. Trzeci klasztor mniszek żyjących według reguły św. Benedykta został ufundowany ku czci Maryi Panny na Wyspie w Ostrzyhomiu (Esztergom-Sziget) przed 1073 r. przez króla Salomona. W 1511 r. znalazły tu schronienie benedyktynki na czele z ksienią Heleną, usunięte ze swojego klasztoru wolą biskupa z Somlóvásárhely. W 1526 r. mniszki opuściły opactwo z powodu inwazji Turków, którzy splądrowali klasztor. Fundacja formalnie funkcjonowała do 1543 r. Czwarty z kolei konwent benedyktynek

[10] Ivan Borkovský. 1962. *Bazilika a klášter sv. Jiří na Pražském hradě.* Praha: Academia; Anežka Merhautová. 1966. *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě.* Praha: Academia.

[11] Jakab Rupp. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel az egyházi intézetekre: vagyis nevezetesb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve.* T. 1: *Az esztergomi, székesfejérvári és veszprémi egyházmegyék*. Pest: Eggenberger Ferdinand Akad. Könyvárusnál, 267.

[12] Albim Balogh. 1947. „A veszprémvölgyi görög monostor alapítása". Regnum 6: 21–30; András Fülöp, András Koppány. 2002. „A veszprémvölgyi apácakolostor régészeti kutatása (1998–2002)". Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 5–40; Bodó Balázs. 2002. „A veszprémvölgyi apácakolostor építéstörténete és kőfaragványai". Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 41–63; Lujza Veres. 2002. „A veszprémvölgyi apácakolostor templomának régészeti ásatása során előkerült falképtöredékek". Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 65–80.

[13] Pál Lukcsics. 1923. *A vásárhelyi apácák története.* Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda; Sándor Bálint. 1972. „A somlóvásárhelyi premontrei apácák". A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11: 291–300.

został założony przez króla Bélę II Ślepego w 1132 r. w Pożoniu (Preszburgu). Opactwo w 1235 r. zmieniło obserwancję na cysterską i odtąd patronowała mu św. Maria Magdalena. W 1290 r. wymieniono z imienia dwie zakonnice. Klasztor był bardzo biedny i dlatego w 1297 r. przekazano go klaryskom na życzenie Barnaby – prowincjała franciszkanów[14].

W 1102 r. Chorwacja związała się unią personalną na czele z Węgrami z monarchą Kolomanem Uczonym, który w Biogradzie koronował się królem chorwackim. W tej sytuacji Nin, Zadar, Trogir i Split oraz tamtejsze opactwa benedyktynek znalazły się pod panowaniem węgierskim. W Ninie znajdował się Klasztor Mniszek Benedyktyńskich, które wyemigrowały na Węgry, ale nie wiemy, dokąd się udały. Prawdopodobnie połączyły się z jednym z dwóch obecnych wówczas opactw, gdyż nie zostawiły po sobie żadnego śladu w źródłach. W Trogirze istniało Opactwo św. Mikołaja, które w 1064 r. założył św. Jan z Trogiru (kameduła z Osoru). Do dziś żyją w nim nieprzerwanie benedyktynki[15]. W Zadarze Opactwo Świętej Maryi założyła w 1066 r. dla benedyktynek Čika, siostra chorwackiego króla Piotra Krzesimira IV; wspólnota mniszek przebywa w nim do dziś. Było też i drugie zadarskie opactwo tego zakonu, które powstało w 1229 r. przy Kościele św. Mikołaja[16]. W Splicie natomiast od 1069 r. istniał Klasztor Benedyktynek przy Klasztorze św. Rajnera (Arnira): *1069. Decembris. Fundatio Monasterii monialium Sancti Benedicti Spalati nunc Sancti Rainerii nuncupati*. Założył go abp Wawrzyniec, a pierwszą ksienią była Katena. Opactwo zostało skasowane w 1807 r.[17] Największy w tym samym mieście klasztor dla benedyktynek, św. Marii de Taurello, powstał również w XI w. i skasowany został w czasach inwazji napoleońskiej w 1807 r.[18]

---

[14] Emil Szyllaba. 1944. *A Pozsonyi klarissa templom története*. Pozsony: Litera könyvnyomda és könyvkiadóvállalat, 9; Ferenc Hervay. 1984. *Repertorium Historicum Ordinis Cisterciensis in Hungária*. T. 2. Roma: Bibliotheca Cisterciensis, 157–158; Tatiana Štefanovičová. 1977. „Príspevok kdejinám stredovekej Bratislavy (Prieskum klariského kostola)". Zborník Slovenského Národného Múzeum – História 17: 103–113.

[15] Ivan Ostojić. 1965. *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima.* T. 3: *Benediktinci u panonskoj Hrvatskoj i Istri. Cisterciti u našim krajevima. Katalozi opata i opatica. Pašmanska Regula sv. Benedikta – Benedictini in Croatia et regionibus finitimis. Benedictini in Croatia septentrionali et in Histria. Cistercienses in Croatia. Catalogi abbatum et abbatissarum. Vetus Croatica versio Regulae s. Benedicti*. Split: Novinsko izdavačko poduzeće „Slobodna Dalmacija"; Vanja Kovačić. 2019. *Koludrice na zidinama grada: benediktinski samostan sv. Nikole u Trogiru.* Split: Književni krug.

[16] Stanko Josip Škunca. 2007. „Inventar spisa samostana sv. Nikole sestara klarisa u Zadru". Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 49: 186.

[17] Ivan Ostojić. 1962. „Postanak samostana sv. Benedikta u Splitu". Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku 8–9: 50.

[18] Zdeslav Perković. 1981. „Istraživanje samostana sv. Marije de Taurello". Kulturna baština 11–12: 46–64.

Podsumowując: na terenie Węgier u progu XIII w. istniał jeden klasztor mniszek „greckich" (w Veszprémvölgy), sześć opactw benedyktynek (Somlyóvásárhely, Ostrzyhom, Zadar, Trogir i dwa w Splicie), a także cysterskie Opactwo św. Marii Magdaleny w Pożoniu, co daje nam osiem monastyrów. To stulecie, zanim przyszła tragedia inwazji tatarskiej z 1242 r., wzbogaciło się jeszcze o cztery nowe zakony (trzy mniszek i jeden kanonicki).

W latach 1202–1228 doszło do uformowania się na podstawie grupy beginek Opactwa św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Braszowie, które ostatecznie zostało przyłączone do zakonu cystersów. Był to pierwszy węgierski klasztor tego zakonu. Konwent aż do czasu jego kasaty w 1477 r. podlegał jurysdykcji opata-ojca z opactwa w Kertz (Kerc, Carta), a następnie mniszkami opiekował się proboszcz fary w Sybinie. W wyniku reformacji opactwo przestało istnieć w 1541 r., kiedy starania o jego zamknięcie podjął sam Jan Honterus – przywódca siedmiogrodzkich protestantów[19].

W XIII w. powstały dwie prepozytury norbertanek: w Braszowie i Sybinie. Obie są znane z jedynego źródła, jakim jest *Cathalogus Nivensis* z 1235 r., zawierający spis klasztorów premonstrateńskich na Węgrzech[20]. Być może kanonie przestały istnieć w czasie najazdu tatarskiego[21]. Niektórzy lokalizację konwentu norbertanek braszowskich umieszczają w części miasta zwanej *Bartholomä* (Bartolomeu, Bertalan)[22].

W latach 1226–1234 biskup Zagrzebia Stefan Buzád we wsi Kloštar Ivanić, położonej na południowy zachód od Zagrzebia (*villa Ivanch*), nakazał zbudować Kościół Najświętszej Maryi Panny i klasztor mniszek, którymi do 1246 r. miały być dominikanki, a następnie norbertanki. Konwent wzmiankowany jest również w 1393 r., jednak dokument papieski z 1377 r. wspomina już o benedyktynkach. Mniszki przeszły z czasem na obserwancję cysterską, tworząc Opactwo św. Marii Magdaleny. Około 1500 r. klasztor był już pusty, dlatego w 1508 r. bp Łukasz Szegedi przekazał go franciszkanom, którzy mieszkali w nim do 1537 r.[23]

---

[19] Franz Zimmermann, Carl Werner. 1897. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. T. 2: *1342–1390.* Hermannstadt: Michaelis, 628.

[20] Gábor Horváth. 2002. „Eltűntnek hitt egykori premontrei prépostság az erdélyi Mezőségen". Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 14 (1–4): 5–19.

[21] Ferenc Oszvald. 1957. „Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez". Művészettörténeti Értesítő 6: 231–254.

[22] Beatrix Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon.* Budapest: Arcanum, 14–15.

[23] János Karácsonyi. 1904. *A magyar nemzetséget a XIV. Század közepéig.* T. 2. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 81–83.

W 1240 r., dzięki protekcji króla Béli IV, doszło do przeobrażenia klasztoru mniszek „greckich" w Veszprémvölgy w Opactwo Cysterek. Tego też roku dom beginek w Veszprém, dzięki działalności pierwszych dominikanów na czele z bł. Pawłem Dalmatyńczykiem, przekształcił się w formalny konwent mniszek dominikańskich. Ponadto utworzony został klasztor dla przybyłych w 1239 r. do Trnawy klarysek. Mniszki zakonu św. Damiana (tak wtedy określano „ubogie panie", które nazwą Zakon św. Klary zaczęły się posługiwać od 1263 r.) otrzymały przywilej fundacyjny od króla Béli IV, a od papieża Grzegorza IX uzyskały specjalną bullę[24].

Po najeździe tatarskim (trwającym od marca 1241 do marca 1242 r.) Węgry były zniszczone, a spora część ludności zamordowana lub uprowadzona w jasyr. Król Béla IV przystąpił do szeroko zakrojonej odbudowy państwa. Jednym z owoców tego planu były nowe klasztory żeńskie. Powstały wówczas Konwenty Dominikanek w Ninie (1241 r.), Zadarze (1241 r.), na Wyspie Zajęczej w Budzie (1252 r.), w Stołecznym Białogrodzie (1243 r.) oraz Klasztor Norbertanek w Szalánkemén, gdzie do dawnego, fundowanego po 1235 r. Opactwa Premonstratensów wprowadziły się po najeździe tatarskim odziane na biało kanoniczki, które były tam poświadczone w XIV w. Zniszczony klasztor w 1393 r. został przekazany paulinom[25]. W 1260 r. w Zadarze został zatwierdzony Konwent Klarysek, na którego czele stała ksieni Anagnija. Położony był on obok Kościoła św. Mikołaja i stał się pierwszą wspólnotą tego zakonu na ziemi chorwackiej[26]. Mniszki, pierwotnie benedyktynki, ideał życia św. Klary miały przyjąć już w 1244 r. Konwent został skasowany w 1798 r. Przedostatnim, trzynastowiecznym klasztorem żeńskim był ten, który założono w siedmiogrodzkim Gyulafehérvár. Prawdopodobnie należał on do benedyktynek. W 1294 r. wymieniona jest mniszka Elżbieta z Klasztoru Świętego Ducha. Czas jego powstania nie jest znany, a fundatorem mógł być biskup siedmiogrodzki. Prawdopodobnie konwent upadł w połowie XIV w.[27] Kolejny konwent, Podwyższenia Świętego Krzyża, powstał w Pożoniu z hojności króla Andrzeja III i jego żony, Fenenny Piastówny inowrocławskiej. Była to fundacja klarysek, które przejęły opuszczone przez cysterki budynki. Wspólnota ta istniała do 1529 r., kiedy to – z obawy przed Turkami – wyjechała do Trnawy. Inne klaryski ze Starej

[24] Štefanovičová. 1977. „Príspevok kdejinám stredovekej Bratislavy, 113.

[25] Oszvald. 1957. „Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez", 239.

[26] Daniele Farlati. 1775. *Illyricum sacrum*. T. 5: *Ecclesia Jadertina cum suffraganeis, et ecclesia Zagabriensis.* Venezia: Sebastianum Coleti, 79–80.

[27] Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok*, 37; György Györffy. 1963. *Az Arpad-kori Magyarorszag torteneti foldrajza.* T. 2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 157.

Budy (Óbuda) zostały reaktywowane w 1541 r. i istniały aż do kasaty w 1782 r.[28] Ostatni Klasztor, Błogosławionej Maryi Panny, założono dla klarysek w Ostrzyhomiu. Mamy jego ślady już w 1198 r., ale nie wiemy, jakie mieszkały w nim mniszki. W 1288 r. były w nim klaryski, ale w notatce z 1380 r. napisano, że w jego miejscu były już tylko bliżej nieokreślone „nieużytki"[29].

W XIV w. na terenie Węgier (w tym Dalmacji) powstawały kolejne klasztory żeńskie. Klaryski w 1308 r. dotarły do Splitu i założyły swój konwent przy Kościele św. Wita za murami miasta. Następnie w 1290 r. przeniosły się do północno-wschodniej części Pałacu Dioklecjana i zamieszkały przy Kościele św. Błażeja, który w 1311 r. stał się Kościołem św. Klary. W 1424 r. mniszki zmieniły swą lokalizację i wzniosły Klasztor św. Mikołaja, który w 1515 r. przeszedł spod jurysdykcji franciszkanów konwentualnych do franciszkanów obserwantów (istniał do kasaty doby napoleońskiej w 1808 r.)[30]. Na terenie Starej Budy (Óbuda) powstał elitarny Klasztor Klarysek. Został on założony w 1331 r. przez królową Elżbietę Łokietkównę ku czci Najświętszej Maryi Panny i św. Klary. Konwent funkcjonował do 1541 r., kiedy to mniszki uciekły przed Turkami do Pożonia wraz z kosztownościami i prochami królowej Elżbiety. Konwent stał się jednym z najbogatszych w kraju. Gotycki kościół, zbudowany w latach 1343–1346, miał trzy nawy, wieloboczne prezbiterium i emporę dla zakonnic na piętrze od zachodu. Jego długość wynosiła 68 m, a szerokość – 24 m. Położony od południa klasztor był obszerny, a jego krużganki miały wymiary 66 × 60 m. Mniszki zamieszkały w gotowym obiekcie w 1346 r., a sam konwent był ważnym centrum edukacji dziewcząt z rodów arystokratycznych do momentu ucieczki przed turecką okupacją. W 1712 r. ksieni Franciszka Csáki na próżno prosiła Piotra Zichy, właściciela Starej Budy, o zgodę na odnowienie klasztoru w zrujnowanych murach. Nie uzyskawszy jej, zakonnice osiedliły się w samej Budzie, ale część z nich pozostała w Pożoniu do kasaty w 1782 r.[31] Po wspomnianym Klasztorze Klarysek został ufundowany w 1333 r. Konwent Dominikanek w Peczu. Wkrótce potem w Wielkim Waradynie-Velence powstał w latach 1338–1340 Klasztor Klarysek, który został przekształcony przez biskupa waradyńskiego Andrzeja Batorego z istniejącego od 1318 r. beginażu.

[28] Rupp. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel*, 65–69.

[29] Rupp. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel*, 26–27.

[30] Kata Šakić. 2022. *Samostan Svete Klare u Splitu*. Split: Sveučilište u Splitu, 22–26.

[31] Herta Bertalan Vilmosné. 1976. „Az óbudai klarissza kolostor". Budapest Régiségei 24: 269–276; Herta Bertalan Vilmosné. 1982. „Das Klarissenkloster von Óbuda aus dem 14. Jh.". Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 34: 151–176, 205–213; Herta Bertalan Vilmosné. 1994. „Az óbudai klarissza kolostor". Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon 41: 153–176.

Konwent św. Anny istniał do 1556 r. i został zlikwidowany wskutek postępów reformacji[32]. Gdy w 1358 r. Węgry objęły w swe posiadanie wyspę Rab, w mieście o tej samej nazwie od 1123 r.[33] istniało (działające nieprzerwanie do dziś) Opactwo Benedyktynek św. Andrzeja. Pierwszą pisemną wzmianką o historii klasztoru jest inskrypcja na romańskiej dzwonnicy z 1181 r. Klasztor ten powstał, aby (tak jak drugi konwent – św. Jana Chrzciciela w Rab) zaspokajać potrzeby duchowe szlachcianek. Jego zabudowania są perłą architektoniczną, zawierającą w sobie fragmenty romańskie, gotyckie, renesansowe oraz barokowe[34].

Na terenie samych Węgier jeszcze w XIV w. doszło do założenia kolejnych konwentów. Powstały wówczas wspólnoty dominikanek w Beregszasz (1366 r.) oraz klarysek w Sárospatak, dla których Klasztor i Kościół św. Anny ufundowała ok. 1385 r. królowa Elżbieta Bośniaczka. Baron Piotr Perényi, jako entuzjasta protestantyzmu, zmusił mniszki do opuszczenia klasztoru i zamieszkania w pobliskim beginażu, skąd w 1556 r. wyjechały do Trnawy, gdzie połączyły się z tamtejszymi klaryskami[35].

W 1391 r. w Szybeniku przy Kościele św. Salwatora królowa Węgier Maria Andegaweńska i jej mąż, Zygmunt Luksemburski, ufundowali Klasztor Klarysek. Papież Bonifacy IX wystosował do mniszek specjalną bullę. W 1493 r. zakonnice stały się benedyktynkami[36]. Przed 1401 r. powstał w Ninie Klasztor św. Marceli, należący do klarysek, które w 1436 r. przeniosły się do Zadaru i utrzymały się tam do 1500 r., kiedy Wenecjanie zburzyli ich siedzibę w ramach przygotowań do odparcia inwazji tureckiej[37].

Po klaryskach szybenickich powstał klasztor dla dominikanek w Németi. Wydaje się, że ostatni z XIV w. klasztor to utworzona z końcem tego stulecia prepozytura Ducha Świętego dla kanoniczek zakonu premonstrateńskiego w Segedynie. W 1526 r. było w niej tak dużo norbertanek, że dokonały one nowej fundacji – w Mórichidzie. Konwent został zamknięty z powodu inwazji tureckiej w latach

---

[32] György Györffy. 1963. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. T. 1. Budapest: Akadémiai Kiadó, 686.

[33] Niektórzy przesuwają datację powstania opactwa na czas rządów bpa Madiusa, tj. na rok 1018. Zob. Farlati. 1775. *Illyricum sacrum*. T. 5, 174.

[34] Katarina Horvat-Levaj. 2019. „Samostan benediktinki sv. Andrije na Rabu". Posebni Otisak 7–12: 192–207.

[35] Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok*, 78.

[36] Željiko Tolić. 2016. „Samostani klarisa u hrvatskome srednjovjekovlju". Obnovljeni život 71: 129–130.

[37] Donato Fabianich. 1863. *Storia dei Frati Minori dai primordi della loro istituzione in Dalmazia e Bossina*. T. 4. Zara: Fratelli Battara, 135–136.

1541–1542. Trzy pozostałe lokacje: w Gyulafehérvár, Ostrzyhomiu i Szalánkemén, również zostały zamknięte z bliżej niewiadomych powodów.

Kiedy w 1409 r. Władysław z Durazzo (koronowany na króla Węgier, w opozycji do Zygmunta Luksemburskiego) za 100 tys. złotych dukatów sprzedał Wenecji całą Dalmację (transakcja nie dotyczyła Rzeczypospolitej Raguzy), wówczas z kręgu węgierskiego odpadły tamtejsze klasztory. Na terenie królestwa zostało utworzonych kolejnych sześć wspólnot mniszek i kanoniczek. W tym samym czasie doszło do zaniku trzech konwentów należących do dominikanek w: Veszprém, Beregszasz i Stołecznym Białogrodzie oraz do kasaty klasztoru mniszek z Kloštar Ivanić. Dwa nowe Klasztory Dominikanek powstały w Lábatlan (1460 r.) i Koloszwarze (1450 r.). Założono także Kanonię Norbertanek w Kalocsy, o której wiemy, że premonstratensi w 1464 r. uiścili za nie Stolicy Apostolskiej należne annaty[38]. Trzy nowe klasztory dla dominikanek założono w: Braszowie (1435 r.), Bystrzycy (1485 r.) i Szegesvárze (1497 r.). Możliwe, że w XV w. powstały jeszcze dwa, raczej efemeryczne Konwenty Dominikanek w Zagrzebiu i Karlobagu.

W XVI w. zdążyły się utworzyć jedynie trzy konwenty. Pierwszy z nich należał do dominikanek w Sybinie, a drugi do norbertanek w Mórichida, gdzie w założonym w 1251 r. przez norbertanów Opactwie św. Jakuba osiadły w 1526 r. kanoniczki premonstrateńskie. Zakonnice przebywały tam do 1577 r., kiedy ich klasztor został przekazany przybyłym z Trnawy klaryskom, które mieszkały w nim aż do kasaty, tj. do 26 stycznia 1782 r. Jednonawowy kościół poklasztorny z dwiema wieżami stoi dziś w części zwanej Árpás i ma wymiary: 26,2 m długości i 9,2 m szerokości[39]. W latach 1543–1650 funkcjonował także Klasztor Klarysek w Sybinie.

Uzupełniając przegląd średniowiecznego żeńskiego ruchu zakonnego, należy wspomnieć jeszcze o tercjarkach dominikańskich, franciszkańskich oraz o beginkach, które od XIII do XVI w. miały liczne wspólnoty na Węgrzech. Część z nich upadła z powodu inwazji tureckiej, a część wskutek ekspansji protestantyzmu, zwłaszcza w Siedmiogrodzie. Wprawdzie ich lista wydaje się niekompletna, mimo to koniecznie trzeba ją przywołać:

- (Beginki) tercjarki dominikańskie – znanych było 7 wspólnot: Veszprém (1221–1240), Split (od 1245 r. do dziś, a od 1905 r. jest domem zgroma-

[38] József Udvardy. 1991. *A kalocsai érsekek életrajza*. Köln: Görres Gesellschaft, 314.

[39] Géza Galavics. 2000. *Árpás-Mórichida: Szent Jakab apostol plébániatemplom.* [Budapest]: TKM Egyesület.

dzenia dominikanek Anioła Stróża)[40], Peszt (1276–1308)[41], Buda (1308–1398)[42], Braszów (wzmianka z 1435 r.)[43] i dwie wspólnoty w Szybeniku (jedna z nich istnieje do dziś jako placówka założonego w 1905 r. zgromadzenia dominikanek św. Anioła Stróża).

- (Beginki) tercjarki franciszkańskie – znanych było 7 wspólnot, związanych z franciszkanami konwentualnymi: Wielki Waradyn (1318–1557)[44], Lippa (1531–1551)[45], Debreczyn (1533–1552)[46], Pecz (1533–1543)[47], Sto-

[40] W Splicie w 1245 r. powstał istniejący do dziś przy Kościele św. Marcina przy *Porta Aurea* dom tercjarek dominikańskich. Współcześnie Klasztor św. Marcina w Splicie należy do założonego w 1905 r. chorwackiego zgromadzenia sióstr dominikanek Anioła Stróża i pełni funkcję jednej z placówek kongregacji mającej dom generalny w Korčuli. Zob. Stjepan Krasić. 1978–1979. „Regesti pisama generala Dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku". Arhivski vjesnik 21–22: 222.

[41] W manuskrypcie o sygnaturze: Magyar Nyelvemlé 3. Országos Széchényi Könyvtár (k. 112) wymieniona została tercjarka Elżbieta. W 1308 r. Ebeger obywatel Pesztu, procesował się z siostrami o dom w Budzie i o połowę winnicy. Zob. György Györffy. 1963. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. T. 4. Budapest: Akadémiai Kiadó, 538–550.

[42] W *Monumenta Historica Budapestina* (t. 1, k. 265) możemy wyczytać, że pierwsze wzmianki o dominikańskich beginkach pochodzą z 1308 r. Na prośbę zakonnic Heinz Phefar i jego żona, a także Ebeger z Pesztu z żoną zostali obłożeni klątwą przez kapelana kardynała Gentilisa z powodu sprawy z domem zmarłej Elżbiety (ekskomunika nie została ogłoszona przez proboszczów Pesztu i Budy). Wspomniane wówczas siostry były Niemkami. Ich dom wzmiankowany był w latach 1390, 1392 i 1398 jako położony przy ul. św. Pawła. Potem siostry nie pojawiają się w dokumentach, a ich dom przeszedł w posiadanie innych instytucji kościelnych. Zob. András Végh. 2006. *Buda város közép-kori helyrajza* (Monumenta Historica Budapestina 1). Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 265.

[43] Wspólnota istniała od końca XIII w. W latach 1435–1438 dominikanie, którzy zgromadzili już beginki w Klasztorze św. Jana, zmuszeni byli wynajmować dla nich dodatkowo prywatne domy, aby mogły w nich wspólnie mieszkać. Finalnie siostry stały się mniszkami Zakonu Kaznodziejskiego.

[44] Wielki Waradyn (Várad, Varadinum, Nagyvárad, Wardein, Großwardein, Bihar, obecnie Oradea w Rumunii) – pierwsza wzmianka o położonym naprzeciwko Kościoła Minorytów domu beginek pochodzi z 1318 r. Dom prawdopodobnie ufundowała kapituła waradyńska. Beginki mogły istnieć tam do 1557 r. Zob. János Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 555.

[45] Lippa (Arad, obecnie Lipova w Rumunii) – dom beginek św. Elżbiety został wymieniony w 1531 r. Być może został zniszczony, gdy Lippa została w 1551 r. zajęta przez Turków. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 553.

[46] Debreczyn (Bihar) – pierwsze wzmianki o tutejszych siostrach związanych z minorytami pochodzą z 1533 r., kiedy ich spowiednikiem był brat Elek Bácsai. Opuściły Debreczyn z powodu reformacji w 1552 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 548.

[47] Pięciokościoły (Pécs, Quinqueecclesiae, Fünfkirchen, Baranya) – w 1533 r. wymieniony jest spowiednik beginek, minoryta Franciszek Bátor. Ich wspólnota ustała w 1543 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 556.

łeczny Białogród (wzmianka z 1533 r.)[48], Verőce (1533 r.)[49] i Szászváros (1534 r.)[50].

- (Beginki) tercjarki franciszkańskie – znanych było 16 wspólnot, związanych z franciszkanami obserwantami: Gyöngyös (ok. 1475/1485–1541[51], Sárospatak (ok. 1487/1493–1537)[52], Kusaly (1501–1556)[53], Vásárhely (1503)[54], Gyula (Gyulamonostora, 1510–1556)[55], Tövis (1520/1530–1556)[56], Peszt (1523–1541)[57], Medgyes (1525–1556)[58], Monoszlóváral-

[48] Székesfehérvár (Székesfehérvár, Alba Regia, Stuhlweißenburg, Fejér) – dom beginek wzmiankowany po raz pierwszy w 1533 r. W tym czasie spowiednikiem był brat Andrzej Monoszlai. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 558.

[49] Verőce (Verőce, Virovitica w Chorwacji) – dom beginek związanych z minorytami. Został wzmiankowany w 1533 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 558.

[50] Szászváros (Szászföld, obecnie Orăştie w Rumunii) – dom beginek związany z minorytami wzmiankowano w 1534 r. Być może upadł w połowie wieku. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 557.

[51] Gyöngyös (Heves) – dom beginek został ufundowany w latach 1475–1485 przez wdowę po Janie Rozgonyim, Dorotę Bánfi, obok Kaplicy Ducha Świętego. Zajęcie miasta przez Turków spowodowało około 1541 r. likwidację, związanej z franciszkanami obserwantami wspólnoty. Zob. Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok*, 36.

[52] Sárospatak (Zemplén) – dom beginek związanych z franciszkanami obserwantami został założony w latach 1487–1493 przez Dorotę Rozgonyi, wdowę po Emeryku Pálóci. Przestał być beginatem, kiedy wojewoda siedmiogrodzki Gábor Perényi w 1537 r. przeniósł tutaj klaryski. W 1548 r. Perényi przekazał dom luteranom, aby otworzyli w nim szkołę. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 556–577.

[53] Kusaly (Közép-Szolnok, Coşeiu w Rumunii) – pierwsza wzmianka o domu beginek pochodzi z 1501 r. W 1508 r. siostry otrzymały darowiznę od Doroty z Héderváru. W 1535 r. ich spowiednikiem był brat Błażej Véki. Beginat znajdował się w pobliżu Klasztoru Franciszkanów i zaniknął w 1556 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 552–553.

[54] Vásárhely (Marosvásárhely, Székelyföld na Seklerszczyźnie, Târgu Mureş w Rumunii) – dom beginek związanych z franciszkanami obserwantami wymieniony w 1503 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 553–554.

[55] Gyula (Gyulamonostora, Békés/Zaránd, Gyula) – pierwsza wzmianka o domu beginek pochodzi z 1510 r., niemniej mógł powstać on już w drugiej połowie XV w. Działalność zakończył najpóźniej w 1566 r. Siostry były związane z franciszkanami obserwantami. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 550.

[56] Tövis (Erdélyi Fehér, Teiuş w Rumunii) – dom beginek związany z franciszkanami obserwantami powstał w latach 20. lub 30. XVI w. prawdopodobnie z inicjatywy Urszuli Perényi. Wzmiankowany po raz pierwszy w 1551 r., przestał istnieć w 1556 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 558.

[57] Peszt (Pest) – dom beginek franciszkańskich został wzmiankowany w 1520 r. i mógł ulec likwidacji w 1541 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 555–556.

[58] Medgyes (Szászföld, Mediaş w Rumunii) – dom beginek wzmiankowany w 1525 r. Istniał prawdopodobnie do 1556 r. Siostry związane były z franciszkanami obserwantami. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 554.

ja (1531 r.)[59], Atyina (1535 r.)[60], Jászberény (1535–1541)[61], Ozora (1535–1541)[62], Fehéregyháza (1535–1556)[63], Felfalu (Maros, 1535 r.)[64], Somlyó (Csíksomlyó, 1535–1570)[65] i Csanád (1542–1551)[66].

[59] Monoszlóváralja (Kőrös, obecnie Moslavina w Chorwacji) – beginki związane z franciszkanami obserwantami wzmiankowane były w 1531 r., kiedy to – zgodnie z decyzją sejmu generalnego – zostały przeniesione do Petróc (Kőrös, Koprivnica, Kapronca koło Drávy w okolicach Đur Ţevac lub Gyurgyevac i Virje w Chorwacji), gdzie przestały istnieć najpóźniej w 1541 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 554, 556.

[60] Atyina (Kőrös, Vošin w Chorwacji) – wspólnota mogła powstać na początku XVI w. Franciszkanie obserwanci wysłali do nich po raz pierwszy spowiednika za zgodą kapituły prowincjalnej w 1535 r. Z pewnością opuściły swój dom w tym samym czasie, co zakonnicy. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 544.

[61] Berény (Külső-Szolnok, Jászberény) – po raz pierwszy wzmiankowane w 1535 r., kiedy Klemens Abonyi został do nich skierowany jako spowiednik za zgodą rady prowincjalnej na spotkaniu franciszkanów obserwantów. Najwcześniej mogły powstać pod koniec XV. w. Zlikwidowane zostały w 1541 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 551.

[62] Ozora (Tolna) – w 1535 r. spowiednikiem tutejszych beginek był brat Wawrzyniec z Szabadki – franciszkanin obserwant. Beginat istniał do 1541 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 555.

[63] Fehéregyháza (Erdélyi Fehér, Albeşti w Rumunii) – pierwsza wzmianka pochodzi z 1535 r., kiedy spowiednikiem sióstr był brat Marcin Hondorfi. Wspólnota związana z franciszkanami obserwantami upadła w 1556 r., choć mogło to nastąpić jeszcze wcześniej. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 548.

[64] Felfalu (Maros, Torda, Suseni w Rumunii) – po raz pierwszy wspólnota wzmiankowana w 1535 r., kiedy to siostry miały spowiednika w osobie brata Andrzeja Berethalmi. Musiały zaniknąć w połowie XVI w. Związane były z franciszkanami obserwantami. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 549.

[65] Somlyó (Csíksomlyó, Székelyföld, Csíkszereda, Miercurea Ciuc w Rumunii) – dom beginek powstał przed 1535 r. W tym roku kapituła prowincjalna franciszkanów obserwantów wyznaczyła siostrom spowiednika. Wspólnota funkcjonowała do 1570 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 548.

[66] Csanád (Cenad w Rumunii) – pierwsze wzmianki o tutejszych siostrach pochodzą z 1542 r., ale być może były już tam pod koniec XV w. Opuściły miasto najpóźniej w 1551 r. Prawdopodobnie związane były z pobliskimi franciszkanami obserwantami. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 548.

- Beginki niezwiązane z żadnym zakonem – znanych było 6 wspólnot: Pożoń (XIII–XVI w.)[67], Eger (1358 r.)[68], Koszyce (1489 r.)[69], Koloszwar (1522–1580)[70], Pozsegavár (1533 r.)[71] i Braszów (1534–1556)[72].

2. Czasy inwazji tureckiej

U progu drugiej dekady XV w. sułtan turecki Sulejman Wspaniały zdecydował się ponieść zielony sztandar proroka Mahometa na Zachód i zbrojnie pokonać cywilizację chrześcijańską. W ramach ekspansji już w 1526 r. zażądał od króla Węgier Ludwika Jagiellończyka wysokiego trybutu, i gdy ten odmówił, ruszyła wielka wyprawa w liczbie 80 tys. żołnierzy. Przeciwstawiła się jej licząca zaledwie 25 tys. armia, wspierana przez Polskę. 29 sierpnia 1526 r. doszło w Mohaczu do bitwy, którą Węgry przegrały. W wyniku tureckiej inwazji Węgry zostały podzielone pomiędzy Turcję i Austrię, a Siedmiogród stał się księstwem zależnym od Osmanów. W tej sytuacji stopniowo (w miarę pochodu wojsk tureckich) dochodziło do likwidacji klasztorów żeńskich. Nie licząc Siedmiogrodu i części zajętej przez Habsburgów, zniszczonych zostało dziewięć wspólnot: benedyktynek (1), cysterek (2), norbertanek (3), dominikanek (5) i klarysek (2). Przestało istnieć 12 konwentów. Swój byt uratowały tylko klaryski ze Starej Budy, które pozyskały w 1541 r. klasztor w Pożoniu, opuszczony w 1529 r. przez miejscowe mniszki, szukające schronienia w Austrii. Zamknięte zostały również wspólnoty

---

[67] Zwane magdalenkami lub beginkami, żyły w średniowieczu w Pozsony. Zob. Imre Lásd Takács. 2001. *Paradisum plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon.* Pannonhalma: Pannonhalmi Bencés Főapátság.

[68] W 1358 r., w związku z procesem przed wikariuszem biskupim Egeru, wspomina się, że jedna ze stron – wdowa po Stefanie, synu Fabiana z Vysnowa, córka Boduna – mieszkała w pobliżu Klasztoru Maryi Panny w Egerze (*de Agria*), który był domem beginek. Zob. András Harsányi. 1938. *A Domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt*. Debrecen: Nagy Károly Grafikai Müintézetéi nek Nyomása, 82.

[69] Koszyce (Kassa, Abaúj, Košice w Słowacji) – w 1489 r. zaświadczono, że istniał tam dom mniszek (*domus monialium*). Czas jego założenia nie jest znany. Upadł w 1566 r. Zob. Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok*, 46–47.

[70] Koloszwar (Kolozsvár, Klausenburg, Kolozs, Cluj-Napoca w Rumunii) – wzmiankowany w 1522 r. Możliwe, że jezuici otrzymali ich dom w 1580 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 551–552.

[71] Pozsegavár (Pozsega Poţega w Chorwacji) – w 1533 r. spowiednikiem beginatu był Mikołaj z Pozsegi. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 556.

[72] Braszów (Brassó, Corona, Kronstadt, Brassó Vidéke, Braşov w Rumunii) – dom beginek istniał już w 1534 r. Zlikwidowany został z powodu protestantyzmu najpóźniej w 1556 r. Zob. Karácsonyi. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2, 19.

beginek (szacuje się, że było ich 11). Do tego trzeba dodać istniejący do 1570 r. Konwent Bazylianek w Krusedol.

Na miejscu pozostały mniszki i beginki mieszkające w zaanektowanej przez Habsburgów części Węgier oraz w Siedmiogrodzie. W części habsburskiej znalazły się klaryski w Trnawie i Pożoniu oraz gasnąca wspólnota cysterek z Veszprémvölgy w Körmend (ostatnia mniszka zmarła w 1640 r.)[73]. W Siedmiogrodzie działały Klasztory: Dominikanek w Braszowie, Sybinie, Wielkim Waradynie, Koloszwarze, Bystrzycy i Szegvárze, Klarysek w Sybinie i Wielkim Waradynie oraz Norbertanek w Sybinie. W sumie 12 konwentów przetrwało inwazję islamu na Węgry. Co ciekawe, wśród tego spustoszenia ewenementem okazała się wspólnota klarysek w Trnawie, która była tak kwitnąca, że w 1577 r. dokonała (wraz z mniszkami z klasztoru *Porta Celi* w Wiedniu) nowej fundacji w Mórichidzie, przejmując z rąk Katarzyny, przeoryszy prepozytury w Somlyóvásárhely, wymarły klasztor po norbertankach[74].

3. Okres habsburski do czasów kasaty józefińskiej

Koniec dominium Korony św. Stefana, jakie było do tej pory znane, dokonał się nie tylko za sprawą islamu. Już w 1518 r. na Węgry dotarły pierwsze dzieła i traktaty protestanckie sprowadzone z Niemiec. Wraz z reformacją pojawili się kaznodzieje nowej nauki, w tym jeden z pierwszych reformatorów – Michał Seklosy z Ujhely. Luteranizm najpierw posadowił się w ziemi spiskiej, a następnie u niemieckojęzycznych Sasów w Siedmiogrodzie. Również rdzenni Węgrzy zaczęli przyjmować nową wiarę. Stopniowo powstawały ewangelickie gminy w Debreczynie, Szarosz-Pataku, Ujhely i Munkaczu. Najznakomitsze rody magnackie przechodziły na protestantyzm, a Maciej Dévai Biro, węgierski Luter, wydał Biblię po węgiersku. W 1529 r. mieszkańcy Sybina i Braszowa wypędzili z miasta wszystkich zakonników. W 1530 r. wszystkie miasta saskie przyjęły nową naukę i do 1545 r. Sasi całkowicie ulegli protestantyzacji. Wkrótce stronnicy reformacji na Węgrzech podzielili się na dwie partie: luteranów i kalwinów. Dévai i inni słynniejsi kaznodzieje opowiedzieli się za nauką Kalwina i w 1566 r. wszystkie gminy reformowane na Węgrzech podpisały helweckie wyznanie wiary. Kościół katolicki znalazł się w odwrocie. W tej sytuacji doszło do likwidacji klasztorów żeńskich w Siedmiogrodzie. Sukcesywnie zamyka-

[73] Ottokár Székely. 1945. *A ciszterci apácák Magyarországon. Különnyomat a Ciszterci Rend budapesti Szent Imre-gimnáziumának 1941–42. évi évkönyvéből.* Budapest: Ciszterci Rend Szent Imre Gimnáziumának évkönyvéből; Rupp. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel*, 267.

[74] Romhányi. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok*, 62.

no konwenty: Dominikanek w Braszowie (1540 r.), Koloszwarze (1555 r.), Sybinie i Bystrzycy (1556 r.), Szegeszvárze (1576 r.), Wielkim Waradynie (zakonnice wyjechały w 1564 r. do Trnawy, gdzie zatrzymały się u klarysek), Cysterek w Braszowie (1558 r.), Klarysek w Sárospataku (w 1556 r. siostry uciekły do Trnawy), Sybinie (1560 r.) i w Wielkim Waradynie (w 1556 r. mniszki wyjechały do Trnawy). Likwidacji uległy również wspólnoty beginek.

Roku 1600 doczekały mniszki czterech klasztorów: cysterki w Körmend, klaryski w Trnawie, mieszkające wspólnie z dominikankami, oraz klaryski w Pożoniu i Mórichidzie. W 1637 r. zmarła ostatnia dominikanka, a w 1640 r. ostatnia cysterka. Pozostały tylko trzy wspólnoty klarysek, niemniej siostry z aż dwóch wspólnot, tj. z Pożonia i Trnawy, w XVII w. uciekały z klasztoru niezliczoną ilość razy z powodu zagrożeń wojennych i niespokojnych czasów.

Kard. Piotr Pázmány, nieprzejednany przeciwnik protestantyzmu na Węgrzech, planował otwarcie nowych klasztorów żeńskich, które zajęłyby się wychowaniem dziewcząt. Pierwsza fundacja doby odnowy i restauracji katolicyzmu w formie potrydenckiej została zainicjowana przez prymasa 14 marca 1628 r., kiedy Maria Ward wraz ze swoimi czterema towarzyszkami przybyła do stołecznego Pożonia, aby otworzyć szkołę dla dziewcząt. Panny angielskie zamieszkały w domu dobroczynnym Bractwa Ołtarza św. Michała przy murach miejskich. Ostatnia wzmianka o tej wspólnocie pochodzi z 4 czerwca 1630 r., kiedy z powodu ogólnej likwidacji dzieł Marii Ward doszło również do zamknięcia placówki węgierskiej. Panny angielskie powróciły na Węgry w 1770 r., kiedy to siostry z St. Pölten w Austrii otwarły istniejący do dziś, a założony w 1787 r. w dawnym Konwencie Dominikanów, klasztor w Peszcie.

Po zamknięciu domu panien angielskich (które nie były formalnym zakonem) w Pożoniu na Węgrzech istniały tylko trzy klasztory mniszek. Wszystkie one (Trnawa, Pożoń i Mórichida) należały do klarysek. W 1645 r. powstał czwarty klasztor tego zakonu, a mianowicie w Zagrzebiu. Inicjatywę tę wsparł prymas Piotr Pázmány, który w 1634 r. negocjował z hrabią Kacprem Draškovićem warunki finansowe przedsięwzięcia. Drašković miał u klarysek w Pożoniu swoją siostrę, Cecylię Urszulę. Starania kardynała wspierał także biskup Zagrzebia Benedykt Vinković. Pierwszych sześć mniszek zamieszkało z kandydatkami 5 kwietnia 1645 r. w Klenovniku, a następnie przybyły do Zagrzebia. Klasztor św. Klary na Górnym Mieście (ul. Opatička 16) został zasiedlony przez zakonnice 15 lipca 1650 r. Pierwszą ksienią została Cecylia Urszula Drasković, a siostry zajmowały się wychowywaniem dziewcząt. Klasztor został skasowany przez cesarza Józefa II 27 lutego 1782 r. W chwili likwidacji liczył 24 mniszki[75].

[75] Lelja Dobronić. 1986. *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas.* Zagreb: Školska knjiga.

Druga fundacja, która jednocześnie przełamała monopol klarysek na Węgrzech, powstała w Rijece, czyli w ówczesnym Fiume, które od 1526 r., wraz z przejęciem tronu węgierskiego przez Habsburgów, zostało włączone do ziem Korony św. Stefana jako jej port morski. Benedyktynki, pierwsza w tym mieście żeńska wspólnota zakonna, przybyły do miasta z Triestu 18 czerwca 1663 r.[76]

W 1676 r. Jerzy Selepcsényi, kolejny prymas, wprowadził na Węgry nowatorski zakon żeński, zajmujący się nowoczesną edukacją, tj. urszulanki (linia monastyczna z Bordeaux), którym wręczył dokument upoważniający je do zakładania nowych konwentów w całym kraju. Zakon św. Urszuli przetrwał wszystkie burze dziejowe i istnieje do dziś, tworząc węgierską prowincję urszulanek Unii Rzymskiej. Siostry przybyły do Pożonia 13 czerwca 1676 r. ze wspólnot z Liège, Wiednia i Kolonii, aby w stolicy Węgier kształcić i wychowywać córki arystokracji i mieszczan[77]. Klasztor cieszył się przychylnością cesarzowej Marii Teresy, która wspierała go finansowo i często odwiedzała. W tym czasie przełożoną była słynna Agnieszka Otylia Schalthaus, a w chwili jej śmierci w 1705 r. konwent liczył 60 sióstr. Z czasem klasztor utworzył filie w Nagylévárd i Osgyán. Zakonnice z Pożonia w 1900 r. brały udział w Rzymie w założycielskiej kapitule Unii Rzymskiej Zakonu św. Urszuli, która rozpoczęła proces jednoczenia dotąd autonomicznych konwentów. Klasztor został zlikwidowany przez czechosłowackich komunistów w 1950 r. Reaktywowany w 1990 r. jest obecnie domem prowincjalnym słowackiej prowincji urszulanek Unii Rzymskiej[78].

Po zajmujących się edukacją urszulankach na ziemię węgierską zawitały kanoniczki regularne św. Augustyna, którym w 1678 r. książę Paweł Esterházy ufundował w kamienicy przy rynku klasztor w Kismarton (Eisenstadt). Ostatecznie

[76] W 1660 r. Stolica Apostolska zatwierdziła fundację Klasztoru Benedyktynek w Fiume przy kościele św. Rocha. W połowie wieku siostry podjęły prowadzenie szkoły żeńskiej. Kościół klasztorny był kilkakrotnie przebudowywany, zwłaszcza po zniszczeniu podczas trzęsienia ziemi w 1750 r. W 1824 r. otrzymał on swoją obecną klasycystyczną fasadę. W 1898 r. rzeka Lešnjak zalała zabudowania klasztorne do pierwszego piętra, a budynki stały się nieprzydatne do zamieszkania. W tej sytuacji w 1914 r. benedyktynki przeprowadziły się do nowego, secesyjnego klasztoru z Kościołem św. Józefa w Podmurvicach. Po opuszczeniu w sierpniu 1914 r. przez mniszki starego klasztoru i kościoła św. Rocha został on wyburzony. W Podmurvicach benedyktynki przebywały do 1947 r. i w czasie *exodusu* Włochów po II wojnie światowej wraz z większością duchowieństwa i zakonników opuściły Fiume, a następnie w miejscowości Albano Terme, niedaleko Padwy, powołały do istnienia Opactwo św. Daniela (*Monastero San Daniele*, via San Daniele 50 – 35031 Abano Terme, Padova).

[77] Klára Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend". Könyv és nevelés 2: 174–177.

[78] Szilvia Sebők. 2016. „A Szent Orsolya Rend megalakulása és magyarországi tevékenysége". Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon 3 (1): 112–114; Anna Tüskés. 2005. Szent Orsolya tisztelete a 18. századi Magyarországon és az orsolyita rend. W *A nők és a régi magyarországi vallásosság*. Red. Rita Bajáki, Orsolya Báthory, 351–361. Budapest: MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport.

w 1687 r. obok zamku wzniesiono klasztor, a w narożniku kościół św. Józefa wraz z bogatym wyposażeniem. Kilka córek księcia wstąpiło do tego konwentu, a jedna z nich, Krystyna Józefa, została ksienią. Od samego początku Esterházy uważał, że wspólnota miała liczyć 24 kanoniczki. W 1680 r. sprowadzono do kościoła średniowieczną figurę Matki Bożej, przed którą miał się modlić Marcin Luter (jeszcze jako katolik) w klasztorze św. Wawrzyńca w Wiedniu. W 1782 r. kanonia została skasowana. Nieskuteczną próbę jej ocalenia podjęli książę Mikołaj Esterházy i Józef Urmenyi, którzy chcieli, aby siostry uruchomiły szkołę. Po kasacie zakonu na miejscu klasztoru wzniesiono budynek administracji centralnej Esterházych[79]. Ostatni założony w XVII w. klasztor należał do urszulanek i został ulokowany w Koszycach. Jego założenie zainicjował biskup Egeru Jerzy Fenessy, który od króla Leopolda I otrzymał 12 tys. guldenów, aby: „Zakonnice wychowały dziewczęta do pobożnego życia i silnego patriotyzmu". Urszulanki przybyły tu w 1698 r. z Pożonia i w 1731 r. utworzyły konwent przy Kościele św. Michała Archanioła[80]. W 1950 r. czechosłowaccy komuniści skasowali klasztor, który w 1990 r. ponownie odrodził się jako placówka słowackiej prowincji urszulanek Unii Rzymskiej[81].

W XVIII w. na Węgrzech zostało ufundowanych 11 klasztorów żeńskich (6 urszulanek, 2 elżbietanek oraz po 1 klarysek i kanoniczek de Notre Dame). Kasata józefińska z 1782 r. spowodowała z kolei likwidację 7 klasztorów (6 klarysek i 1 kanoniczek św. Augustyna). Pierwsza XVIII-wieczna fundacja miała miejsce w Warażdynie w 1703 r., gdzie na zaproszenie hrabiny Magdaleny Drašković przybyło z Pożonia w grudniu 1703 r. 12 urszulanek (w tym córka fundatorki). Od razu rozpoczęły one nauczanie dziewcząt, najpierw po niemiecku, a od 1714 r. także po chorwacku[82]. Od 1777 r. do połowy XIX w. istniała cesarska szkoła z internatem, jedyna tego typu szkoła w Chorwacji. W 1927 r. wspólnota sióstr przystąpiła do Unii Rzymskiej. W 1945 r. komuniści w Jugosławii zlikwidowali prywatne szkoły i przyczynili się do likwidacji wspólnoty. Klasztor należący do chorwackiej prowincji urszulanek Unii Rzymskiej odrodził się ponownie w 2006 r.[83]

---

[79] André Csaytkai. 1969. „Zur Geschichte des Bildersturmes im Burgenland unter Kaiser Joseph II". Burgenländische Heimatblätter 31: 113–115.

[80] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 177–178.

[81] Maria Berhmána Jäger, Béla Gerlóczy. 1913. *Kassai Szt. Orsolya-Rendi Női Kereskedelmi Szz aktanfolyam Értesitője Az 1912–13. A Iskolai Évről.* Kassa: Iskolai Évről.

[82] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 178–179.

[83] Klaudija Đuran. 2008. „Glazba u Uršulinskoj pučkoj i višoj djevojačkoj školi u Varaždinu". Radovi Zavoda za znanstveni rad 19: 79–104

W XVIII w. nie tylko stołeczne urszulanki wykazywały się wyjątkową prężnością, ale także klaryski przeżywały kolejny okres rozkwitu. Te z Pożonia, jako kontynuatorki konwentu ze Starej Budy, a także spadkobierczynie dominikanek z Wyspy Zajęczej, zdecydowały, że po wyzwoleniu Budy z rąk tureckich (1686 r.) rozpoczną proces odzyskiwana swego dawnego klasztoru. W 1714 r. osiem klarysek pod przewodnictwem ksieni Franciszki Ewy Csáky, siostry arcybiskupa Kaloczy – kard. Emeryka Csáky, otworzyło klasztor w Budzie przy Úri utca 49 i przejęły swoje dawne posiadłości. Konwent ten istniał do 1782 r.[84]

Trzecia węgierska fundacja należała do urszulanek pożońskich. Konwent w Trnawie z kościołem św. Anny został założony 25 września 1724 r. z inicjatywy wikariusza generalnego Pawła Szpaczsa[85]. Mniszki otworzyły szkołę ludową, mieszczańską, żeński instytut nauczycielski oraz ochronkę. Klasztor posiadał filie w Biksárd i Modor. Urszulanki z tej wspólnoty w 1900 r. wzięły udział w pierwszej kapitule generalnej powołującej Unię Rzymską Zakonu św. Urszuli. Wspólnota istniała do likwidacji zakonów w Czechosłowacji w 1950 r. i odrodziła się w 1990 r., przynależąc do słowackiej prowincji urszulanek Unii Rzymskiej. W trzy lata po fundacji pożońskich urszulanek mniszki tego zakonu z Wiednia zdecydowały się założyć klasztor św. Anny w Győr. Fundusz na ten cel przekazała Anna Piehler, wdowa po Ignacym Neupauerze – radcy cesarskim i królewskim. Pierwsze cztery zakonnice, na czele z przełożoną Aleksją M. Braun, przybyły tam 4 lipca 1726 r. W pierwszą niedzielę października 1729 r. siostry i uczennice intromitowały się do nowego klasztoru z kościołem św. Anny[86]. W 1948 r. komuniści zamknęli szkołę, a 18 czerwca 1950 r. przewieźli 80 zakonnic do obozu pracy w Szécsény, a następnie do Újszász. Po upadku komunizmu, 15 lipca 1993 r. urszulanki Unii Rzymskiej odzyskały klasztor, który stał się domem prowincjalnym węgierskiej prowincji zakonu[87].

Piąty klasztor z XVIII w. (ostatni zakładany dla zakonu o średniowiecznej metryce) powstał w Peszcie. W listopadzie 1729 r. część klarysek z Budy wyjechało na fundację do nowo wybudowanego klasztoru z kościołem św. Anny w Peszcie przy ul. Serbskiej. Powstał on z funduszu Aleksandra Károlyiego. Inicjatorką przedsię-

[84] Katalin Schwarz. 1994. *Kósa Jenő magyar nyelvű klarissza rendtörténete 1768-ból.* Szeged: Szent Ferencz Atyánk Rendén lévő Boldog Asszony Provinciájának, 105, 136–139.

[85] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 179–181.

[86] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 181–183.

[87] Sebők. 2016. „A Szent Orsolya Rend megalakulása és magyarországi tevékenysége", 115–117; Adrienne Németh Tihamérné Kovács. 2000. *„Szeress, és jobb lesz a világ!": A győri Szent Orsolya Rend tevékenysége 1726-tól napjainkig.* Győr: Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár.

wzięcia była mniszka Franciszka Ewa Csáky, która chciała, aby nowa wspólnota była czysto węgierska, gdyż ta w Budzie miała charakter niemiecki. Konwent zamieszkiwany przez 24 mniszki został zsekularyzowany w 1782 r.[88]

Szósty urszulański klasztor powstał w 1733 r. w Sybinie i – co ciekawe – był pierwszym na tym terenie konwentem żeńskim po likwidacji zakonów w dobie protestanckiej. Gdy Siedmiogród w 1728 r. znalazł się w granicach monarchii Habsburgów, w dawnym kościele i klasztorze Dominikanów w Sybinie osiadły sprowadzone 12 lipca 1733 r. z Pożonia urszulanki (7 mniszek i 1 nowicjuszka), które otwarły szkołę dla dziewcząt[89]. Pierwszą przełożoną została hrabianka Józefa Ipoly-Kéry. Protektorką zakonnic stała się cesarzowa Maria Teresa, która wspierała je finansowo. Urszulanki działały w Sybinie do 1949 r., kiedy ich klasztor został znacjonalizowany[90]. Wspólnota w świeckich strojach opuściła swą siedzibę 15 sierpnia 1949 r. Każda zakonnica została wyposażona w małą walizkę podręcznych rzeczy, bez biletu i pieniędzy. Siostry wróciły do swych rodzin, a w klasztorze pozostało tylko kilka starszych sióstr oraz cudzoziemek wraz z przełożoną (Włoszką). Po krótkim czasie zostały one wywiezione do obozu pracy w dawnym klasztorze Franciszkanów w Radnej, skąd jednak uciekły. Kilku siostrom Niemkom udało się wyjechać do urszulanek w Landshut. Co ciekawe, jedna z zakonnic – Jadwiga Philipp (1893–1974) była Ślązaczką. Ona to w 1918 r. chciała wstąpić do klasztoru Urszulanek we Wrocławiu i gdy jej odmówiono z powodu braku miejsca, to za sugestią sióstr pojechała do klasztoru w Sybinie, gdzie została przyjęta w 1919 r. Po rozwiązaniu zakonów w 1949 r. jako osoba chora znalazła się w Radnej. Po kilku latach tułaczki w 1955 r. uzyskała pozwolenie na powrót do Polski, ponieważ jej rodzina mieszkała w Gliwicach. Została przyjęta do klasztoru we Wrocławiu, gdzie zmarła w 1974 r.[91]

W 1738 r. Węgry wzbogaciły się o nowy zakon: konwentualne tercjarki franciszkańskie, których charyzmatem była szpitalna opieka nad chorymi. W Akwizgranie w 1622 r. z inicjatywy Apolonii Radermecher powstał Zakon Sióstr Szpitalnych św. Elżbiety III Zakonu św. Franciszka (*Sorores Hospitalariae Sanctae Elisabethae Tertii Ordinis S. Francisci*). Na zaproszenie księcia-prymasa Emeryka Eszterházyego 16 września 1738 r. przybyły do Pożonia 4 siostry oraz 3 kandydatki z klasztoru wiedeńskiego i w miesiąc później uruchomiły szpital. Zespół

[88] Schwarz. 1994. *Kósa Jenő magyar nyelvű klarissza rendtörténete 1768-ból*, 139–143.

[89] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 183–185.

[90] Alexandru Avram, Vasile Crișan. 1983. *Ghid de oraș. Sibiu.* București: Sport-Turism, 30.

[91] Archiwum Urszulanek we Wrocławiu. [Brak sygn.]. Wspomnienie pośmiertne o s. Jadwidze Philipp (1893–1974).

klasztorno-szpitalny z kościołem św. Elżbiety Węgierskiej został wybudowany do 1745 r. W 1753 r. siostry uruchomiły aptekę[92]. W 1950 r. komuniści czechosłowaccy w ramach akcji „R" usunęli elżbietanki z klasztoru i szpitala, do których powróciły w 1996 r.

Siódmy Klasztor Urszulanek został ufundowany w 1747 r. w Sopronie. Wraz z kościołem Świętego Krzyża został założony przez Mariannę Niggel Gangel z Wiednia, która już w 1745 r. zakupiła na ten cel dom. Fundację finansowo wsparła cesarzowa Maria Teresa i zatwierdziła statut klasztoru oraz szkoły 8 lipca 1746 r. Pierwsze 3 siostry na czele z przełożoną, księżniczką Ignacją Stadler przybyły do Sopronu z Győr 16 maja 1747 r. Wkrótce w dwóch osobnych szkołach rozpoczęły edukację córek szlachty i mieszczan, a w 1851 r. uruchomiły szkołę przemysłową. W 1864 r., na podstawie planów Nándora Handlera, ukończono także budowę dwukondygnacyjnego, neogotyckiego klasztoru i kościoła[93]. Szkoła została zamknięta w 1948 r. Klasztor rozwiązano w 1950 r., a 66 siostrom nakazano opuszczenie budynków. Zakonnice odzyskały swą siedzibę w 1990 r., a rok później przystąpiły do Unii Rzymskiej i wznowiły działalność szkoły. W 2016 r., wraz ze śmiercią ostatniej, 102-letniej siostry Marii Knausz (8 kwietnia tego roku), klasztor w Sopronie zakończył swą działalność[94].

Po serii urszulańskich fundacji na Węgry dotarły kanoniczki św. Augustyna zakonu *Notre-Dame* (*Ordinis Canonissarum Regularium S. Augustini Congregationis Nostræ Dominæ*). Siostry, oprócz sprawowania uroczystej liturgii, zajmowały się edukacją i do stołecznego Pożonia przybyły z Ratyzbony 1 grudnia 1747 r. Konsekracja klasztoru z kościołem Wniebowzięcia NMP miała miejsce 17 lipca 1754 r. w obecności monarchów Marii Teresy i Józefa II. Szkoła klasztorna została wzniesiona w 1770 r. i na cześć cesarzowej otrzymała nazwę *Theresianum.* Po upadku Austro-Węgier, w zmienionej sytuacji siostry zreorganizowały szkoły, które w 1946 r. zostały upaństwowione. 31 sierpnia 1950 r. komuniści wywieźli z klasztoru do obozu pracy w Novych Zamkach 45 sióstr. Kanoniczki powróciły z zesłania 19 lipca 1990 r. Zostały im zwrócone budynki klasztorne i szkolne. Siostry obecnie należą do Niemiecko-Austriackiej Federacji Kanoniczek św. Augustyna Kongregacji *Beatae Mariae Virginis*.

Ósmy konwent urszulanek powstał w 1772 r. w Wielkim Waradynie. Klasztor z kościołem św. Anny został założony 12 września 1772 r. przez kanonika Stefa-

[92] Rupp. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel*, 90–91.

[93] Gabriella Fényes. 2007. „Az orsolyiták zárdájának, templomának és iskolájának építéstörténete". Soproni Szemle 61 (1): 66.

[94] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 185–189.

na Szenczy w celu kształcenia dziewcząt. Sześć przybyłych z Koszyc urszulanek, pod przewodnictwem przełożonej M. Innocencji Braun, rozpoczęło pracę szkolną, Od 1856 r. siostry prowadziły szkołę nauczycielską, a od 1942 r. funkcjonowało tam liceum. 28 sierpnia 1949 r. licząca 56 sióstr wspólnota (należąca do węgierskiej prowincji urszulanek Unii Rzymskiej) w strojach świeckich została zmuszona do opuszczenia klasztoru[95].

Urszulanki w Wielkim Waradynie były ostatnią fundacją dla mniszek przed zarządzoną przez cesarza Józefa II kasatą klasztorów w monarchii habsburskiej. Dekret sankcjonował likwidację zakonów, które nie prowadziły szkół, ani nie sprawowały opieki nad chorymi. Zatem na terenie Węgier skasowano wszystkie sześć klasztorów Klarysek (Trnawa, Pożoń, Mórichida, Zagrzeb, Buda i Peszt) oraz prepozyturę Kanoniczek św. Augustyna w Kismarton. Pozostały tylko te wspólnoty, które trudniły się edukacją: osiem konwentów urszulanek (Pożoń, Waraždyn, Koszyce, Trnawa, Győr, Sybin, Sopron i Wielki Waradyn) i po jednym klasztorze benedyktynek w Rijece, kanoniczek św. Augustyna zakonu *Notre Dame* w Pożoniu oraz klasztor ze szpitalem należący do elżbietanek w Pożoniu. Na całym terenie Wielkich Węgier pozostało jedynie 11 wspólnot żeńskich, do których należy dodać jeszcze jeden dom zgromadzenia panien angielskich. One to w 1787 r. otrzymały zespół klasztorny po dominikanach w Peszcie. Nim jednak się to stało, do Budy zostały sprowadzone z Wiednia Siostry Szpitalne św. Elżbiety III Zakonu św. Franciszka, którym przekazano dawny kościół św. Franciszka i klasztor Franciszkanów na Wodnym Mieście. Była to ostatnia fundacja zakonnic w XVIII w. Klasztor i szpital elżbietanek w Budzie erygowano 6 listopada 1785 r. Tego dnia cesarz Józef II przysłał z Wiednia 18 sióstr na czele z przełożoną Klarą Anger, aby prowadziły szpital dla kobiet z wyższych sfer. Obok szpitala, gdzie przyjmowano również pacjentów ambulatoryjnych, otwarto schronisko. W 1927 r. posługiwały w klasztorze 62 siostry. Oprócz szpitala kobiecego w Budzie, siostry w latach 1941–1944 pracowały w Újvidék (Nowy Sad w Wojwodinie), a od 1945 r. także w szpitalu miejskim w Újpeszcie. W 1941 r. otworzyły oddzielny dom nowicjatu przy alei Alkony w Svábhegy. W 1950 r. 69 sióstr musiało opuścić klasztor z powodu likwidacji przez komunistów życia zakonnego na Węgrzech. W 1989 r. siostry odzyskały swą własność. 1 listopada 1997 r. przełożoną domu została Elżbieta Maria Fortunata Sümeg. Podjęła ona kroki, aby elżbietanki ponownie utworzyły wspólnotę. Nie udało jej się jednak odrodzić klasztoru i Anna Fehér, umierając 13

[95] Gráberné Bősze. 2014. „Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend", 189–192; Helena Pogrebnaja. 2012. Urszulanki Unii Rzymskiej Zakonu Świętej Urszuli w Rumunii. W *Żeńskie zgromadzenia zakonne w Europie Środkowo-Wschodniej wobec totalitaryzmu komunistycznego*. Red. Agata Mirek, 103. Warszawa: Wydawnictwo DiG.

stycznia 2021 r. na koronawirusa, zakończyła istnienie klasztoru Sióstr Szpitalnych św. Elżbiety III Zakonu św. Franciszka w Budapeszcie.

*

Pierwsza część artykułu omawia najważniejszy czas w dziejach życia zakonnego na Węgrzech. Tekst podzielony został na okres średniowieczny, który zamknął się inwazją turecką na kraje Korony św. Stefana, następnie na czas zawieruchy protestanckiej oraz potrydenckiej odnowy w czasach panowania Habsburgów, którzy w duchu oświecenia doprowadzili do upadku niemal wszystkich wspólnot mniszych, z wyjątkiem dwóch zakonów – urszulanek i elżbietanek. Z ogromnej liczby dawnych wspólnot żeńskich funkcjonują dzisiaj jedynie konwenty urszulanek w: Győr na Węgrzech i Waradynie (Varaždinie) w Chorwacji oraz w Bratysławie, Trnawie i Koszycach na Słowacji. W Bratysławie znajdują się także dwa inne konwenty: sióstr kanoniczek *Notre Dame* oraz elżbietanek.

*

Bibliografia

Archiwum Urszulanek we Wrocławiu

[Brak sygn.]. Wspomnienie pośmiertne o s. Jadwidze Philipp (1893–1974).

Opracowania

Andras Emmerich, Morel Julius. 1969. *Bilanz des ungarischen Katholizismus*. München, Heimatwerk-Verlag.

Avram Alexandru, Crișan Vasile. 1983. *Ghid de oraș. Sibiu*. București: Sport-Turism.

Balogh Albin. 1947. *„A veszprémvölgyi görög monostor alapítása”*. Regnum 6: 21–30.

Banaś Beatrix. 1957. *„Początki Zakonu św. Urszuli w Polsce 1857–1871”*. Nasza Przeszłość 6: 127–148.

Bálint Sándor. „A somlóvásárhelyi premontrei apácák”. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11: 291–300.

Bertalan Vilmosné Herta. 1976. *„Az óbudai klarissza kolostor*”. Budapest Régiségei 24: 269–276.

Bertalan Vilmosné Herta. 1982. *„Das Klarissenkloster von Óbuda aus dem 14. Jh.”*. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 34: 151–176, 205–213.

Bertalan Vilmosné Herta. 1994. „Az óbudai klarissza kolostor". Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon 41: 153–176.

Bianchi Carlo Federico. 1879. *Zara cristiana*. T. 2. Zara: Tipografia Woditzka.

Bodó Balázs. 2002. *„A veszprémvölgyi apácakolostor építéstörténete és kőfaragványai"*. Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 41–63.

Borkovský Ivan. 1962. *Bazilika a klášter sv. Jiří na Pražském hradě*. Praha: Academia.

Csaytkai André. 1969. „Zur Geschichte des Bildersturmes im Burgenland unter Kaiser Joseph II". Burgenländische Heimatblätter 31: 108–120.

Dobronić Lelja. 1986. *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas*. Zagreb: Školska knjiga.

Đuran Klaudija. 2008. *„Glazba u Uršulinskoj pučkoj i višoj djevojačkoj školi u Varaždinu"*. Radovi Zavoda za znanstveni rad 19: 79–104.

Esterl Franz. 1841. *Chronik des adeligen Benediktiner-Frauen-Stiftes Nonnberg in Salzburg*. Salzburg: Bayerische Staatsbibliothek.

Fabianich Donato. 1863. *Storia dei Frati Minori dai primordi della loro istituzione in Dalmazia e Bossina*. T. 4. Zara: Fratelli Battara.

Farlati Daniele. 1775. *Illyricum sacrum*. T. 5: *Ecclesia Jadertina cum suffraganeis, et ecclesia Zagabriensis.* Venezia: Sebastianum Coleti.

Fényes Gabriella. 2007. *„Az orsolyiták zárdájának, templomának és iskolájának építéstörténete"*. Soproni Szemle 61 (1): 66–75.

Fülöp András, Koppány András. 2002. *„A veszprémvölgyi apácakolostor régészeti kutatása (1998–2002)"*. Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 5–40.

Galavics Géza. 2000. *Árpás-Mórichida: Szent Jakab apostol plébániatemplom*. [Budapest]: TKM Egyesület.

Gráberné Bősze Klára. 2014. *„Merici Szent Angéla és a magyarországi Szent Orsolya Rend"*. Könyv és nevelés 2: 174–192.

Grüneis Alfons. 1953. *„Die Königin und Äbtissin Gisela und ihr Grab in der Klosterkirche von Niedernburg"*. Jahresbericht Passau 127: 121–131.

Györffy György. 1963. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. T. 1–4. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Harsányi András. 1938. *A Domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt*. Debrecen: Nagy Károly Grafikai Müintézetének Nyomása.

Hervay Ferenc. 1984. *Repertorium Historicum Ordinis Cisterciensis in Hungária*. T. 2. Roma: Bibliotheca Cisterciensis.

Hielscher Birgit. 1968. „Gisela, Königin von Ungarn und Äbtissin von Passau-Niedernburg". Ostbayerische Grenzmarken. Passauer Jahrbuch für Geschichte, Kunst und Volkskunde 10: 265–289.

Hirsch Andreas. 2012. *„Nonnberg – das erste bayerische Frauenkloster*. Vor 1300 Jahren wurde die Abtei in Salzburg gegründet". Heimatblätter. Bad Reichenhall 12: 2–6.

Horvat-Levaj Katarina. 2019. *„Samostan benediktinki sv. Andrije na Rabu”*. Posebni Otisak 7–12: 192–207.

Horváth Gábor. 2002. *„Eltűntnek hitt egykori premontrei prépostság az erdélyi Mezőségen”*. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 14 (1–4): 5–19.

Jäger Maria Berhmána, Gerlóczy Béla. 1913. *Kassai Szt. Orsolya-Rendi Női Kereskedelmi Szaktanfolyam Értesitője Az 1912–13*. A Iskolai Évről. Kassa: Iskolai Évről.

Karácsonyi János. 1904. *A magyar nemzetséget a XIV. Század közepéig.* T. 2. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Karácsonyi János. 1924. *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. T. 2. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Knapczyk Scholastyka. 1980. *Rozwój i organizacja polskich klasztorów urszulańskich 1857–1980*. Kraków: Nakładem sióstr urszulanek w Krakowie.

Klich Daria Ewa. 2016. „Urszulanki wrocławskie. Sto lat klasztoru *Sancta Angela* w Bardzie Śląskim (1916–2016)”. Perspectiva 15 (2/29): 63–83.

Klich Daria Ewa. 2017. „Dzieje Urszulanek i ich szkół na Śląsku”. Przegląd Zachodni 3 (364): 121–151.

Klich Daria Ewa. 2022. „Dzieje sióstr urszulanek w Świdnicy 1700–1946”. Świdnickie Studia Teologiczne 19: 47–64.

Kovačić Vanja. 2019. *Koludrice na zidinama grada: benediktinski samostan sv. Nikole u Trogiru.* Split: Književni krug.

Krasić Stjepan. 1978–1979. „Regesti pisama generala Dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku”. Arhivski vjesnik 21–22: 201–321.

Leidl August. 1973. „Die selige Gisela, Königin von Ungarn (um 985 – um 1060)”. Bavaria Sancta 3: 151–158.

Lukcsics Pál. 1923. *A vásárhelyi apácák története*. Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda.

Merhautová Anežka. 1966. *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*. Praha: Academia.

Németh Tihamérné Kovács Adrienne. 2000. *„Szeress, és jobb lesz a világ!”: A győri Szent Orsolya Rend tevékenysége 1726-tól napjainkig*. Győr: Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár.

Ostojić Ivan. 1962. *„Postanak samostana sv. Benedikta u Splitu”*. Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku 8–9: 49–64.

Ostojić Ivan. 1965. *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima.* T. 3: *Benediktinci u panonskoj Hrvatskoj i Istri. Cisterciti u našim krajevima. Katalozi opata i opatica. Pašmanska Regula sv. Benedikta – Benedictini in Croatia et regionibus finitimis. Benedictini in Croatia septentrionali et in Histria. Cistercienses in Croatia. Catalogi abbatum et abbatissarum. Vetus Croatica versio Regulae s. Benedicti*. Split: Novinsko izdavačko poduzeće „Slobodna Dalmacija”.

Oswald Joseph. 1950. Niedernburg. W *Alte Klöster in Passau und Umgebung*. Red. Josef Oswald, 11–43. Passau: Passavia.

Oszvald Ferenc. 1957. „Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez". Művészettörténeti Értesítő 6: 231–254.

Perković Zdeslav. 1981. „Istraživanje samostana sv. Marije de Taurello". Kulturna baština 11–12: 46–64.

Pogrebnaja Helena. 2012. Urszulanki Unii Rzymskiej Zakonu Świętej Urszuli w Rumunii. W *Żeńskie zgromadzenia zakonne w Europie Środkowo-Wschodniej wobec totalitaryzmu komunistycznego*. Red. Agata Mirek, 101–109. Warszawa: Wydawnictwo DiG.

Romhányi Beatrix. 2000. *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest: Arcanum.

Rupp Jakab. 1870. *Magyarország helyrajzi történetefő tekintettel az egyházi intézetekre: vagyis nevezetesb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspökmegyék szerint rendezve.* T. 1: *Az esztergomi, székesfejérvári és veszprémi egyházmegyék*. Pest: Eggenberger Ferdinand Akad. Könyvárusnál.

Schäffer Gottfried. 1983. *Kloster Niedernburg*. München – Zürich: Schnell & Steiner.

Schwarz Katalin. 1994. *Kósa Jenő magyar nyelvű klarissza rendtörténete 1768-ból.* Szeged: Szent Ferencz Atyánk Rendén lévő Boldog Asszony Provinciájának.

Sebők Szilvia. 2016. „A Szent Orsolya Rend megalakulása és magyarországi tevékenysége". Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon 3 (1): 112–117.

Stefaniak Piotr. 2006. *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*. Kraków – Racibórz: WAW.

Stefaniak Piotr. 2009. *Árpád-házi Boldog Konstancia OP, (1238–1301) magyar királylány és halicsi hercegnő.* Budapest – Szeged: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközös.

Stefaniak Piotr. 2010. „Klasztory mniszek dominikańskich w Chorwacji". Studia Sandomierskie 17 (3): 5–46.

Stefaniak Piotr. 2012. *A titkos szentszég. Veszprémi boldog Ilona OP élete (1200–1240/70) – Ukryta świętość. Opowieść o błogosławionej Helenie z* Veszprém *(1200–1240/70).* Veszprém: Szalézianum Érsekségi Turisztikai.

Stefaniak Piotr. 2013. „Dzieje dominikanek klauzurowych na Węgrzech w XX wieku". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 33: 57–81.

Stefaniak Piotr. 2016. *Legenda św. Małgorzaty*. Wrocław: TUM.

Stefaniak Piotr. 2019. „Potęga świętości. Święta Małgorzata Arpadówna OP (1242–1270)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 39 (1): 131–150.

Stefaniak Piotr. 2024. *Potęga świętości. Cztery święte córki króla Béli IV: Kinga, Konstancja, Małgorzata i Jolenta – A szentszég ereje. IV. Béla király négy szent leánya Kinga, Konstancia, Margit és Jolán*. Kraków – Budapest: Avalon.

Stefaniak Piotr. 2024. „Klasztor dominikanek na Wyspie Zajęczej w Budzie (1252–1637) jako przykład ojcowskiej fundacji monarszej (1)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 44 (2): 131–153.

Stefaniak Piotr. 2025. „Klasztor dominikanek na Wyspie Zajęczej w Budzie (1252–1637) jako przykład ojcowskiej fundacji monarszej (2)". Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 45 (1): 137–158.

Székely Ottokár. 1945. *A ciszterci apácák Magyarországon. Különnyomat a Ciszterci Rend budapesti Szent Imre-gimnáziumának 1941–42. évi évkönyvéből.* Budapest: Ciszterci Rend Szent Imre Gimnáziumának évkönyvéből.

Szyllaba Emil. 1944. *A Pozsonyi klarissa templom története.* Pozsony: Litera könyvnyomda és könyvkiadóvállalat.

Šakić Kata. 2022. *Samostan Svete Klare u Splitu*. Split: Sveučilište u Splitu.

Škunca Stanko Josip. 2007. „Inventar spisa samostana sv. Nikole sestara klarisa u Zadru". Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 49: 185–204.

Štefanovičová Tatiana. 1977. „Príspevok kdejinám stredovekej Bratislavy (Prieskum klariského kostola)". Zborník Slovenského Národného Múzeum – História 17: 103–113.

Tolić Željiko. 2016. „Samostani klarisa u hrvatskome srednjovjekovlju". Obnovljeni život 71: 129–130.

Tüskés Anna. 2005. Szent Orsolya tisztelete a 18. századi Magyarországon és az orsolyita rend. W *A nők és a régi magyarországi vallásosság*. Red. Rita Bajáki, Orsolya Báthory, 351–361. Budapest: MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport.

Udvardy József. 1991. *A kalocsai érsekek életrajza*. Köln: Görres Gesellschaft.

Wurster Herbert. 2002. *Passau, Kloster Niedernburg.* Regensburg: Schnell & Steiner.

Veres Lujza. 2002. „A veszprémvölgyi apácakolostor templomának régészeti ásatása során előkerült falképtöredékek". Műemlékvédelmi Szemle 12 (1): 65–80.

Végh András. 2006. *Buda város közép-kori helyrajza* (Monumenta Historica Budapestina 1). Budapest: Budapesti Történeti Múzeum.

Zimmermann Franz, Werner Carl. 1897. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. T. 2: *1342–1390.* Hermannstadt: Michaelis.